

پژوهشکده پولی و بانکی
بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران

(۲۳۸)

حقوق پرداخت‌های بانکی

مصطفی‌السان

پائیز ۱۳۹۰

عنوان و نام پدیدآور	: السان، مصطفی، ۱۳۵۸ -
وضعیت ویراست	: حقوق پرداخت‌های بانکی / مصطفی السان.
مشخصات نشر	: تهران: پژوهشکده پولی و بانکی، ۱۳۹۰.
مشخصات ظاهری	: نه، ۲۵۷ ص: مصور.
فروست	: پژوهشکده پولی و بانکی، بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران؛ ۲۳۸.
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۵۹۸۲-۲۷-۵؛ ۷۵۰۰۰ ریال
وضعیت فهرست‌نویسی	: فیپا
یادداشت	: پشت جلد به انگلیسی: Mostafa Elsan, The Law of Bank Payments
یادداشت	: کتابنامه: ص. [۲۵۵] - ۲۵۷.
موضوع	: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران
موضوع	: پرداخت - - ایران
موضوع	: بانک و بانکداری - - ایران - - خدمات مشتری
موضوع	: بانک و بانکداری - - قوانین و مقررات - - ایران
شناسه افزوده	: پژوهشکده پولی و بانکی
رده‌بندی کنگره	: ۱۳۹۰ ج ۷ الف / HG ۱۶۹۲
رده‌بندی دیویی	: ۳۳۲/۱۰۹۵۵
شماره کتابشناسی ملی	: ۲۵۶۸۳۶۱

ISBN: 978-600-5982-27-5

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۵۹۸۲-۲۷-۵

نام کتاب: حقوق پرداخت‌های بانکی

مؤلف: مصطفی السان

ویراستاران: منصور مدرسی و حماسه گلستانه

حروفچین و صفحه‌آرا: مژگان فرجی

ناشر: پژوهشکده پولی و بانکی - بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران

چاپ اول: ۱۳۹۰

بها: ۷۵۰۰۰ ریال

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

قطع: وزیری

نشانی: تهران، میدان آرژانتین، بزرگراه آفریقا، روبه‌روی پارک‌سوار بیهقی، پلاک ۱۰

صندوق پستی: ۱۵۸۷۵-۷۹۴۹

کد پستی: ۱۵۱۴۹۴۷۱۱۱

تلفن: ۸۸۶۵۷۴۵۰-۵۴

دورنگار: ۸۸۶۵۷۳۹۹

تلفن واحد فروش: ۸۸۶۵۷۴۳۴

پست الکترونیک: publications@mbri.ac.ir

کلیه حقوق برای ناشر محفوظ است.

مسئولیت مطالب بر عهده نویسنده بوده و از این جهت مسئولیتی متوجه پژوهشکده پولی و بانکی نمی‌باشد.

پیش‌گفتار

کتاب حاضر برآمده از یکی از طرح‌های پژوهشی است که در پاسخ به نیازی مهم و تا حدی مغفول در نظام بانکی و با حمایت مالی و نظارت پژوهشکده پولی و بانکی، توسط آقای دکتر مصطفی‌السان به منصفه ظهور رسیده است. پژوهش حاضر در پی پاسخ به این سؤال است که در چارچوب قوانین و مقررات حاکم بر نظام بانکی کشور، با طراحی ابزارهای جدید و یا بازتعریف ابزارهای موجود و نیز بازنگری در رویه‌های کاری، آیا می‌توان سامانه‌های پرداخت بانکی را چنان بازسازی کرد که مغایرت‌ها کاهش یابد، طرح دعاوی ناشی از اختلاف‌نظر طرفین پرداخت در مراجع دادرسی غیرقضایی و نیز محاکم قضایی تقلیل یابد و دادرسی در مورد اختلاف‌ها سامان یابد.

پاسخ به چنین سؤالی، مستلزم مذاقه محقق در حوزه حقوق بانکی از یک سو و نظام پرداخت‌های بانکی از سوی دیگر است؛ رسالتی که نویسنده با احساس مسئولیتی کم‌نظیر، سعی و تلاش خود را معطوف بدان کرده و با بذل توجه به تکرر ابزارها و رویه‌های پرداخت بین مشتریان و بانک‌ها، پرداخت‌های بین بانکی و نیز پرداخت‌های بین بانک مرکزی و بانک‌ها، ابعاد حقوقی بحث را به‌خوبی پوشش داده است. فقدان تحقیقات مرتبط در این زمینه در نظام بانکی ایران و نیز ویژگی‌های منحصر به فرد این نظام، به‌خصوص از حیث تکیه زایدالوصف بر چک به‌عنوان ابزار ایفای تعهد و نیز نبود ابزارهای جایگزین که در سایر نظام‌های بانکی متعارف و متداول‌اند، بر سختی انجام این تحقیق همراه با ارزشمند بودن آن می‌افزاید.

پژوهشکده پولی و بانکی امیدوار است این کتاب، مخاطبین خود را در بخش‌های مالی

و حقوقی بانک مرکزی و بانک‌ها و نیز بین پژوهشگران حوزه حقوق که به مباحث مالی علاقه‌مندند پیدا کند. بدیع بودن تحقیق انجام‌شده، ما را ملزم می‌کند که توجه خبرگان حوزه حقوق بانکی و صاحب‌نظران پرداخت‌های بانکی را به لزوم ادامه تحقیقاتی از این دست معطوف کرده و حمایت پژوهشکده را از پژوهشگرانی که مایل به پیمودن قدم‌های بعدی در این راستا هستند اعلام می‌داریم.

اینجانب وظیفه می‌دانم از پژوهشگر ارجمند، جناب آقای دکتر مصطفی‌السان که با دقت نظر و احساس مسئولیت، توان فکری خود را در طول مدت اجرای این پژوهش معطوف این موضوع کردند تشکر کنم. همچنین تلاش‌های همکاران اینجانب در حوزه انتشارات، اعم از ویراستار، گرافیک، ماشین‌نویس، و متصدی چاپ برای آماده‌سازی به موقع این اثر برای نشر، شایسته تقدیر است.

فرهاد نیلی

رئیس پژوهشکده پولی و بانکی

فهرست مطالب

<u>صفحه</u>	<u>عنوان</u>
یک	پیش‌گفتار
۱	مقدمه
۷	فصل اول: کلیات
۹	۱-۱. مفهوم بانک
۹	۱-۱-۱. پیشینه مبادلات و پول
۱۰	۱-۱-۲. پیشینه بانک و بانکداری
۱۱	۱-۱-۳. تعریف و کارکرد بانک
۱۲	۱-۲. مفهوم پرداخت
۱۴	۱-۳. مفهوم پرداخت‌های بانکی
۱۶	۱-۴. ادبیات تحقیق و محدوده پژوهش
۱۶	۱-۴-۱. ادبیات تحقیق
۱۷	۱-۴-۲. محدوده پژوهش
۱۹	فصل دوم: ابزارها و شیوه‌های پرداخت
۲۲	۱-۲. پرداخت‌های بانکی سنتی
۲۲	۱-۲-۱. وجه نقد
۲۳	۱-۲-۱-۱. اوصاف حقوقی پرداخت پول
۲۵	۱-۲-۱-۲. پرداخت ساده
۲۵	۱-۲-۱-۳. پرداخت به پول خارجی
۲۶	۱-۲-۲. چک
۲۷	۱-۲-۱-۲. چک شخصی
۲۹	۱-۲-۲-۱. چک بانکی
۳۰	۱-۲-۲-۳. ایران چک
۳۱	۱-۲-۳. برات و سفته

۳۲	۴-۱-۲. اعتبارات اسنادی
۳۲	۱-۴-۱-۲. انواع اعتبارات اسنادی
۳۲	۱-۴-۱-۲. اعتبارات اسنادی تجاری
۳۳	۲-۴-۱-۲. اعتبارات اسنادی تضمینی
۳۴	۲-۴-۱-۲. اصول حاکم بر اعتبارات اسنادی
۳۴	۱-۴-۱-۲. اصل استقلال اعتبار اسنادی
۳۵	۲-۴-۱-۲. اصل لزوم رعایت مفاد دقیق اسناد
۳۶	۳-۴-۱-۲. تقلب در اعتبارات اسنادی
۳۷	۵-۱-۲. ضمانت نامه بانکی
۴۰	۴-۲. پرداخت های بانکی نوین
۴۱	۱-۲-۲. کارت شارژ و کارت بدهی
۴۱	۱-۲-۲. روابط قراردادی در کارت های اعتباری
۴۳	۲-۱-۲-۲. شرایط قراردادی در کارت های اعتباری
۴۵	۲-۲-۲. چک کارت
۴۵	۱-۲-۲-۲. مفهوم و کارکرد چک کارت
۴۶	۲-۲-۲-۲. روابط قراردادی در چک کارت
۴۶	۱-۲-۲-۲-۲. قرارداد بانک صادرکننده کارت و دارنده چک کارت
۴۸	۲-۲-۲-۲-۲. قرارداد میان بانک صادرکننده کارت و گیرنده وجه چک
۵۰	۳-۲-۲-۲. آثار حقوقی استفاده از چک کارت
۵۱	۳-۲-۲. وسایل پرداخت اینترنتی
۵۲	۱-۳-۲-۲. پرداخت کارتی در اینترنت
۵۴	۲-۳-۲-۲. پرداخت در تجارت اینترنتی
۵۷	فصل سوم: اختلال و اشتباه در پرداخت های بانکی
۵۹	۱-۳. مفهوم، ماهیت و قواعد حقوقی حاکم بر اشتباه و اختلال
۵۹	۱-۱-۳. مفهوم، انواع و آثار پرداخت اشتباه
۶۳	۲-۱-۳. مبنای استرداد در پرداخت های ناروای بانکی
۶۴	۱-۲-۱-۳. اشتباه یا خطای صاحب حساب (صادرکننده چک)

۶۴	۲-۲-۱-۳. اشتباه بانک
۶۵	۲-۲-۱-۳. خطای صاحب حساب (صادرکننده) و بانک (هر دو)
۶۵	۴-۲-۱-۳. ناروایی پرداخت به دلیل فعل ثالث
۶۵	۳-۱-۳. پرداخت اشتباه در قوانین موضوعه
۶۸	۴-۱-۳. قواعد عمومی حاکم بر پرداخت و منع پرداخت
۷۱	۲-۳. اشتباه و اخلاف در پرداخت چک
۷۱	۱-۲-۳. منع پرداخت چک شخصی
۷۴	۲-۲-۳. پرداخت چک مشروط
۷۵	۳-۲-۳. منع پرداخت چک بین بانکی
۷۸	۴-۲-۳. منع پرداخت چک تضمین شده
۸۱	فصل چهارم: ماهیت، قواعد حاکم و آثار حقوقی پرداخت های بانکی
۸۳	۱-۴. ماهیت حقوقی پرداخت های بانکی
۸۴	۱-۱-۴. ماهیت پرداخت برای بانک واسطه
۸۷	۲-۱-۴. ماهیت پرداخت برای طرفین بانک
۸۷	۱-۲-۱-۴. ماهیت پرداخت به حساب بانکی
۸۹	۲-۲-۱-۴. ماهیت پرداخت با وساطت بانک
۹۲	۲-۴. قواعد عمومی و آثار حقوقی پرداخت های بانکی
۹۳	۱-۲-۴. قواعد عمومی پرداخت های بانکی
۹۳	۱-۱-۲-۴. پرداخت به عنوان وسیله سقوط تعهد
۹۷	۲-۱-۲-۴. حق متعهدله برای تعیین حساب بانکی
۹۸	۳-۱-۲-۴. امکان منع پرداخت یا توقیف موجودی از سوی ذی نفع
۱۰۲	۴-۱-۲-۴. مسئولیت نسبت بر پرداخت ناروا
۱۰۴	۵-۱-۲-۴. امکان تسویه و پایاپای
۱۰۵	۶-۱-۲-۴. اصل پیروی پرداخت های بانکی از قواعد عام ورشکستگی
۱۰۷	۲-۲-۴. آثار حقوقی ویژه پرداخت های بانکی
۱۰۷	۱-۲-۲-۴. تعهد بانک به بازپرداخت سپرده های بانکی
۱۰۹	۲-۲-۲-۴. تعلق سود بانکی و کارمزد

۱۱۰ ۳-۲-۲-۴. ضرورت وجود موجودی برای پرداخت‌های آنی و حال

۱۱۲ ۴-۲-۲-۴. ماهیت انشایی برخی از پرداخت‌های بانکی

۱۱۳ ۵-۲-۲-۴. اصل پرداخت در برابر رسید

۱۱۵ فصل پنجم: پرداخت‌های بین‌بانکی

۱۱۸ ۵-۱. شیوه‌های بین‌بانکی پرداخت

۱۱۸ ۵-۱-۱. انتقال وجه

۱۱۹ ۵-۱-۱-۱. مفهوم دستور پرداخت

۱۲۰ ۵-۱-۱-۲. انواع دستور پرداخت

۱۲۰ ۵-۱-۱-۲-۱. انواع دستور پرداخت از نظر وحدت یا تعدد انتقال

۱۲۲ ۵-۱-۱-۲-۲. انواع دستور پرداخت از نظر مدت‌زمان پرداخت

۱۲۳ ۵-۱-۱-۲-۳. انواع دستور پرداخت از نظر شمار بانک‌های درگیر در انتقال وجه

۱۲۴ ۵-۱-۲-۴. دستور پرداخت مستقیم و معکوس

۱۲۷ ۵-۱-۳. انجام‌ناپذیری یا احلال در انتقال وجه

۱۲۷ ۵-۱-۳-۱. دستور پرداخت انجام‌ناپذیر

۱۳۰ ۵-۱-۳-۲. دستور پرداخت مشروط

۱۳۳ ۵-۱-۴. ابطال دستور پرداخت

۱۳۸ ۵-۱-۵. ماهیت حقوقی دستور پرداخت و انتقال وجه

۱۴۱ ۵-۱-۲. اسناد پرداخت بین‌بانکی

۱۴۱ ۵-۱-۲-۱. ماهیت و اوصاف حقوقی چک بین‌بانکی

۱۴۳ ۵-۱-۲-۲. ماهیت و اوصاف حقوقی چک مسافرتی

۱۴۵ ۵-۲. پایاپای بانکی

۱۴۵ ۵-۲-۱. پایاپای اسناد بانکی

۱۴۶ ۵-۱-۲-۱. پایاپای سنتی اسناد بانکی

۱۴۸ ۵-۲-۲. پایاپای الکترونیکی اسناد بانکی

۱۴۹ ۵-۲-۲. پایاپای مطالبات بانکی

۱۵۰ ۵-۲-۱. پایاپای در شبکه تبادل اطلاعات بین‌بانکی (شتاب)

۱۵۱	۲-۲-۲-۵. سامانه پایاپای الکترونیکی
۱۵۲	۳-۵. تسویه بانکی
۱۵۲	۱-۳-۵. مفهوم تسویه بانکی
۱۵۳	۲-۳-۵. انواع تسویه بانکی
۱۵۳	۱-۲-۳-۵. تقسیم از نظر زمان انجام تسویه
۱۵۵	۲-۲-۳-۵. تقسیم از نظر متصدی انجام تسویه
۱۵۶	۳-۲-۳-۵. تحلیل نهایی تسویه بانکی
۱۵۹	فصل ششم: پرداخت‌های بانکی بین‌المللی
۱۶۱	۱-۶. کلیات پرداخت‌های بانکی بین‌المللی
۱۶۱	۱-۱-۶. مفهوم و ملاک تشخیص پرداخت‌های بین‌المللی
۱۶۳	۲-۱-۶. ابزارهای پرداخت بین‌المللی
۱۶۳	۱-۲-۱-۶. انتقال بین‌المللی وجه
۱۶۴	۲-۲-۱-۶. انتقال از طریق اسناد بانکی
۱۶۵	۳-۲-۱-۶. برات بین‌المللی
۱۶۶	۴-۲-۱-۶. اعتبارات اسنادی بین‌المللی
۱۶۷	۵-۲-۱-۶. انتقال وجه از طریق نامه یا دورنگار
۱۶۸	۶-۲-۱-۶. پرداخت‌های کارتی بین‌المللی
۱۶۹	۳-۱-۶. زمان و مکان پرداخت بین‌المللی
۱۶۹	۱-۳-۱-۶. زمان تحقق پرداخت بین‌المللی
۱۷۱	۲-۳-۱-۶. مکان تحقق پرداخت بین‌المللی
۱۷۳	۲-۶. تشریفات و موانع پرداخت‌های بانکی بین‌المللی
۱۷۳	۱-۲-۶. تشریفات پرداخت‌های بانکی بین‌المللی
۱۷۳	۱-۱-۲-۶. ساختار و کارکرد سوئیفت
۱۷۴	۱-۱-۱-۲-۶. تاریخچه و سازمان سوئیفت
۱۷۵	۲-۱-۱-۲-۶. شیوه کار سوئیفت
۱۷۷	۳-۱-۱-۲-۶. مسئولیت سوئیفت و اعضای آن
۱۸۰	۲-۱-۲-۶. تشریفات پرداخت‌های بین‌المللی بر حسب ابزار پرداخت

۱۸۲	۲-۲-۶. موانع پرداخت‌های بانکی بین‌المللی
۱۸۳	۱-۲-۲-۶. استناد به محدودیت‌های ارزی توسط بخش دولتی
۱۸۴	۲-۲-۲-۶. استناد به محدودیت‌های ارزی توسط بخش خصوصی
۱۸۶	۳-۶. قانون حاکم و دادگاه صالح در پرداخت‌های بانکی بین‌المللی
۱۸۷	۱-۳-۶. قانون قابل اجرا در پرداخت‌های بانکی بین‌المللی
۱۸۷	۱-۱-۳-۶. اهمیت تعیین قانون حاکم بر پرداخت‌های بین‌المللی
۱۸۸	۲-۱-۳-۶. مبنای تعیین قانون حاکم بر پرداخت‌های بین‌المللی
۱۸۹	۳-۱-۳-۶. مراعات اوصاف خاص پرداخت بانکی در تعیین قانون حاکم
۱۹۰	۴-۱-۳-۶. مزایای انتخاب قانون حاکم بر پرداخت‌های بین‌المللی
۱۹۲	۵-۱-۳-۶. قلمرو و محدوده شمول قانون حاکم بر پرداخت‌های بین‌المللی
۱۹۲	۲-۳-۶. دادگاه صالح در پرداخت‌های بانکی بین‌المللی
۱۹۷	فصل هفتم: نقش بانک مرکزی در پرداخت‌های بانکی
۲۰۰	۱-۷. بانک مرکزی به عنوان یکی از طرفین پرداخت
۲۰۰	۱-۱-۷. بانک مرکزی در جایگاه بانک بانک‌ها
۲۰۲	۲-۱-۷. بانک مرکزی به عنوان بانکدار دولت
۲۰۵	۲-۷. راهبری و نظارت بر نظام‌های پرداخت
۲۰۵	۱-۲-۷. راهبری نظام‌های پرداخت
۲۰۹	۲-۲-۷. نظارت بر نظام‌های پرداخت
۲۰۹	۱-۲-۲-۷. دلایل قانونی انتخاب بانک مرکزی برای نظارت بانکی
۲۱۰	۲-۲-۲-۷. مطالعه تطبیقی نظارت بر نظام‌های پرداخت
۲۱۲	۳-۲-۲-۷. مصادیق نظارت بر پرداخت‌های بانکی در قوانین و مقررات
۲۱۶	۳-۷. نقش بانک مرکزی در پرداخت‌های کلان و بین‌المللی
۲۱۹	فصل هشتم: حل و فصل اختلاف‌های مربوط به پرداخت‌های بانکی
۲۲۲	۱-۸. قواعد حاکم بر حل و فصل اختلاف‌های مربوط به پرداخت‌های بانکی

۲۲۲	۱-۱-۸. عادی بودن اسناد و مدارک
۲۲۳	۲-۱-۸. برتری شیوه توافق بر رسیدگی قضایی
۲۲۵	۳-۱-۸. اثر قهقرایی رأی در فرایند پرداخت‌های بانکی
۲۲۸	۲-۸. شیوه قضایی حل و فصل اختلاف‌ها در پرداخت‌های بانکی
۲۲۹	۳-۸. شیوه غیرقضایی حل و فصل اختلاف‌ها در پرداخت‌های بانکی
۲۳۱	۱-۳-۸. حل و فصل اختلاف‌ها از طریق بانک مرکزی
۲۳۸	۲-۳-۸. داوری اختلاف‌های مربوط به پرداخت‌های بانکی
۲۳۹	۱-۲-۳-۸. داوری قراردادهای وام
۲۴۲	۲-۲-۳-۸. داوری در ضمانت‌نامه‌های بانکی
۲۴۳	۳-۲-۳-۸. داوری در اعتبارات اسنادی
۲۴۵	۴-۲-۳-۸. داوری در قراردادهای وام دولتی و عمومی
۲۴۶	۵-۲-۳-۸. نمونه موافقتنامه داوری با موضوع پرداخت‌های بانکی
۲۴۸	نتیجه‌گیری و پیشنهادها
۲۵۳	کتاب‌نامه

۴۰۳۵

www.ketab.ir

مقدمه

پرداخت در مفهوم عام آن، عبارت اخراجی از اصطلاح «ایفا» است. ایفا در اصطلاح حقوقی به معنای «وفای به عهد» می‌باشد. مواد ۲۶۵ تا ۲۸۲ قانون مدنی به بحث وفای به عهد اختصاص یافته است. بررسی این مواد نشان می‌دهد که در حقوق مدنی، ایفاداری مفهوم عام‌تری از پرداخت دیون پولی است و از این‌رو پرداخت هر نوع تعهدی، به عنوان وفای به عهد تلقی می‌شود. وفای به عهد یکی از شیوه‌ها و مهم‌ترین شیوه سقوط تعهد است. بدین معنا که با پرداخت، دین از بین می‌رود و متعهد، از تعهدی که بر دوش وی بوده است، آزاد می‌شود.

پرداخت در حقوق بانکی و آنچه که در اینجا موضوع بحث ما است مفهومی محدودتر از وفای به عهد مذکور در قانون مدنی دارد. مقصود از «پرداخت‌های بانکی» هر نوع پرداختی است که برای انجام آن، شخص (مشتري) با یک یا چند بانک ارتباط برقرار کرده است و یا بانک‌های مختلف، تراکنش‌هایی را در رابطه با یکدیگر انجام می‌دهند.

بنابراین، آنچه که در این طرح پژوهشی مورد بررسی قرار می‌گیرد، پرداخت‌هایی از جنس «پول» است. بدین معنا که وسیله پرداخت‌های بانکی یا پول است و یا ابزارهای دیگری مانند چک، برات، سفته و غیره می‌باشد که اصولاً قابلیت تبدیل به پول را دارند. مفهوم پرداخت‌های بانکی، از مفهوم بانک و کارکردی که این نهاد در جامعه بر عهده دارد، به دور نیست؛ زیرا، فقط پرداخت‌های پولی به بانک مربوط می‌شود. برای مثال، در قرارداد فروش چند دستگاه تلویزیون در برابر پول، بانک نمی‌تواند تحویل تلویزیون (کالا) را بر عهده بگیرد. حتی اگر تضمین بانکی نیز در این خصوص ارائه شود، این تضمین از جنس پول یا اوراق بهادار است.

بنابراین، تصدی به امور پولی و بانکی، حقوق و وظایف بانک را به عنوان واسطه پرداخت مشخص می‌سازد و همین امر، معیار خوبی در تعیین محدوده پژوهش حاضر به شمار می‌آید.

چنانچه گفته شد و بعداً نیز بیشتر مورد بررسی قرار خواهد گرفت، پرداخت‌های بانکی

به معنای استفاده مستقیم و مداوم از «پول» به عنوان وسیله پرداخت نیست. در واقع، بخش عمده‌ای از پرداخت‌های بانکی از طریق ابزارهای جایگزین یا واسطه پول انجام می‌گیرد که نام پول بر آنها صدق نمی‌کند و تمام کارکردهای پول را نیز ایفا نمی‌کنند.

بانکی بودن پرداخت‌ها بدین معنا نیست که بدون بانک، پرداخت امکان‌پذیر نباشد؛ بلکه مبین آن است که جایگزینی هر نهادی برای بانک، نامناسب، غیرایمن یا در پرداخت‌های تجاری کلان غیرعملی خواهد بود.^۱ بانک به عنوان نهادی خاص، به دلیل ارتباط مستمری که با بانک مرکزی دارد و حقوق و تکالیفی که به موجب قوانین پولی و بانکی عهده‌دار شده است، نقش‌هایی را در اقتصاد ایفا می‌کند که در قالب شرکت‌های تجاری با موضوع‌های دیگر نمی‌توان به آنها دست یافت.

بررسی موضوع «حقوق پرداخت‌های بانکی» با تأکید بر نقش بانک مرکزی در این پرداخت‌ها انجام می‌گیرد. این بررسی، مستلزم آن است که در فصل اول، مفاهیم اصلی پژوهش مشخص شود تا از پرداخت‌ها به موضوعاتی که به هر دلیل خارج از این طرح قرار می‌گیرند، خودداری شود.

انواع مختلف ابزارها و شیوه‌های پرداخت‌های بانکی، در فصل دوم معرفی شده و به اصول و قواعد حقوقی حاکم بر آنها پرداخته می‌شود. در فصل سوم، اختلال و اشتباه در پرداخت‌های بانکی و آثاری که بروز خطا یا اشتباه می‌تواند در این نوع از پرداخت‌ها ایجاد کند، مورد بررسی قرار می‌گیرد. در فصل چهارم، این موضوع مهم مورد بررسی قرار می‌گیرد که پرداخت‌های بانکی از نظر حقوقی چه آثاری دارند. این آثار به‌ویژه در روابط تجاری کلان، حمایت از حقوق مصرف‌کننده و امر صادرات و واردات دارای اهمیت است.

فصل پنجم به بررسی موضوع تسویه، پایاپای و سایر پرداخت‌های بین‌بانکی اختصاص دارد. این تراکنش‌ها، در حواله‌های بانکی، پرداخت‌های شبکه شتاب و شبکه ساتنا ضرورت دارد و در آینده به موارد آن افزوده خواهد شد.

پرداخت‌هایی که در شبکه بانکی بین‌المللی انجام می‌گیرد و از سال‌های پیش مرسوم بوده است، در فصل ششم از منظر حقوقی مورد بررسی قرار می‌گیرد. در مورد این دسته از پرداخت‌ها، موافقتنامه‌ها و قوانین نمونه متعددی تدوین شده است که بررسی محتوای آنها یکی از موضوع‌های مطرح در فصل بعدی این پژوهش خواهد بود.

فصل هفتم طرح پژوهشی حاضر، به بررسی نقش بانک مرکزی در پرداخت‌های بانکی

اختصاص دارد. این بحث بدان سبب دارای اهمیت است که بانک مرکزی از طریق تدوین مقررات مورد نیاز، تعیین قواعد و تشریفات هر یک از شیوه‌های پرداخت و اعلام محدودیت‌های قانونی استفاده از هر کدام از این شیوه‌ها، نقش خود را به عنوان نهاد صیانت از حقوق و منافع عمومی در پرداخت‌های بانکی ایفا می‌کند.

سرانجام فصل هشتم، به حل و فصل اختلافات مربوط به پرداخت‌های بانکی اختصاص دارد. اختلاف‌هایی که امکان بروز آنها در فرایند پرداخت وجود دارد و همچنین شیوه حل و فصل آنها درخور بررسی است. اهمیت این بررسی از نظر ارائه راهکارهایی برای به حداقل رساندن اختلاف‌ها و نیز قوانین و مقررات روشن در پیشگیری از بروز آنهاست.

در ادامه نتیجه مباحث به اختصار مطرح شده و راهکارهای عملی و اجرایی برای نظام بانکی کشورمان ارائه شده است. در قسمت نتیجه‌گیری و پیشنهادها، ضرورت ارتقای نقش بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، در پرداخت‌های بانکی به نحو پررنگ‌تری مورد تأکید قرار گرفته است.

طرح پژوهشی «حقوق پرداخت‌های بانکی» به عنوان یکی از مطالعات نظری - کاربردی در مدت ۱۲ ماه با حمایت مالی و تحت مدیریت پژوهشکده پولی و بانکی بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، از فروردین ماه ۱۳۸۸ تا فروردین ۱۳۸۹ به اجرا درآمده است. در این مدت، اینجانب از حسن همکاری رئیس محترم وقت پژوهشکده پولی و بانکی، جناب آقای دکتر مجتهد و رئیس محترم کنونی پژوهشکده، جناب آقای دکتر نیلی و دیدگاه‌ها و پیشنهادهای اصلاحی و سازنده معاون محترم پژوهشی پژوهشکده، جناب آقای دکتر علی حسن‌زاده و هیأت محترم داورى بهره‌مند بوده‌ام که از ایشان کمال تشکر را دارم. همچنین لازم است تا از سرکار خانم صیادی، مسئول دفتر معاونت پژوهشی پژوهشکده که وظیفه هماهنگی امور را به‌هنگام اجرای طرح به خوبی ایفا کردند، قدردانی کنم.

امید است که مباحث مطرح‌شده این پژوهش و نیز راهکارهای ارائه شده در پایان آن، که حاصل مطالعات تطبیقی دقیق در حقوق و رویه بانکی کشورهای مختلف (به‌ویژه آمریکا و انگلستان) است، هنگام اجرا و در راستای همگامی و هماهنگی با پیشرفت‌های جهانی در زمینه بانکداری و پرداخت‌های بانکی مورد توجه قرار گیرد.